

Marcin Będzieszak

Ewaluacja programów publicznych a przejrzystość finansów publicznych

Ekonomiczne Problemy Usług nr 45, 43-52

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marcin Będzieszak¹

EWALUACJA PROGRAMÓW PUBLICZNYCH A PRZEJRZYSTOŚĆ FINANSÓW PUBLICZNYCH

Wprowadzenie

Przejrzystość jest jedną z najbardziej istotnych cech finansów publicznych. W potocznym rozumieniu może ona oznaczać jasność budowy budżetu, jego zawartości. Czy jednak stosowanie zasady przejrzystości może wykroczyć poza wymiar stricte finansowy budżetu? Wydaje się, że narzędziem, które pozwoli na dokonanie takiego kroku jest ewaluacja. Celem artykułu jest uzasadnienie tej tezy.

Przejrzystość jako zasada ogólna finansów publicznych

Teoria finansów publicznych wskazuje na pewne postulaty, które powinny zostać uwzględnione podczas konstruowania i realizacji budżetu władz publicznych. Wiesława Ziółkowska stwierdza, że zasady budżetowe należy traktować jako „reguły determinujące tworzenie i wykorzystanie środków publicznych”² i dodaje, że stosowanie zasad budżetowych budzi wiele kontrowersji. Stanisław Owsiak wskazuje jednak, że zasady budżetowe mogą mieć trojaki charakter³:

- trwały i uniwersalny,
- zmienny i względny – zależnie od ustroju i polityki państwa.

Wśród zasad, które uznawane są za zasady podstawowe finansów publicznych, a zatem mają charakter trwały i uniwersalny, wymienić można m.in. zasady jawności i przejrzystości. Odnoszą się one do „zagwarantowania publicznej odpowiedzialności za politykę finansową państwa”⁴ poprzez „zapewnienie wszystkim obywatelom i organizacjom działającym w ich imieniu swobodnego dostępu do informacji publicznej, czyli do informacji o gospodarowaniu środkami publicznymi”⁵. Spośród trzech cech przejrzystości finansów publicznych podanych przez E. Malinowską-Misiąg, W. Misiąg – z punktu widzenia wykorzystania środków publicznych odpowiednie będzie określenie, że

¹ Mgr, asystent, Zakład Teorii Finansów, Katedra Finansów, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Uniwersytet Szczeciński.

² W. Ziółkowska, *Finanse publiczne Teoria i zastosowanie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2005, s. 78.

³ S. Owsiak, *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 2005, s. 122.

⁴ J. Ostaszewski J., *Finanse publiczne. Ekonomia i polityka*, PWN, Warszawa 2006, s. 37.

⁵ E. Malinowska-Misiąg, W. Misiąg, *Finanse publiczne w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Warszawa Rzeszów 2006, s. 45.

przejrzystość oznacza dostępności informacji o zasadach podejmowania decyzji dotyczących spraw finansowych państwa⁶.

Zasady te znalazły także odzwierciedlenie w najistotniejszej akcie prawnym dotyczącym funkcjonowania sektora finansów publicznych w Polsce – w ustawie o finansach publicznych⁷. Rozdział 2 tej ustawy zatytułowany jest: *Jawność i przejrzystość finansów publicznych*. Wyliczono w nim sposoby zapewnienia jawności finansów publicznych m.in. otwartość obrad nad projektem budżetu, publikowanie ustawy budżetowej, podawanie do publicznej wiadomości przez informacji dotyczących m.in. zakresu zadań lub usług, wykonywanych lub świadczonych przez jednostki sektora finansów publicznych oraz wysokości środków publicznych, przekazanych na ich realizację. Nie odwołano się jednak jednoznacznie do przejrzystości finansów publicznych. Domniemywać należy, że zgodnie z rozumieniem zasady przejrzystości użytym przez Eugeniusza Ruśkowskiego – „uporządkowania dochodów i wydatków budżetowych w odpowiednim systemie podziałek”⁸, realizacją tej zasady jest art. 16, mówiący, że „Dochody publiczne, wydatki publiczne, przychody, (...) klasyfikuje się (...) według: działów i rozdziałów – określających rodzaj działalności; paragrafów – określających rodzaj dochodu, przychodu lub wydatku”.

Zasady jawności i przejrzystości promowane są także przez międzynarodowe organizacje takie jak: OECD czy MFW. Główny nacisk, w dokumentach będących rezultatem prac tych instytucji, położony jest na przejrzystość:

Najlepsze praktyki w zakresie przejrzystości budżetowej (*OECD Best Practices for Budget Transparency*)⁹,

Kodeks dobrych praktyk w zakresie przejrzystości budżetowej (*IMF – Code Of Good Practices On Fiscal Transparency*)¹⁰.

„Najlepsze praktyki w zakresie w zakresie przejrzystości budżetowej” są dokumentem określającym jakiego rodzaju dokumenty powinny być publikowane przez władze publiczne (część I), zawartość tych dokumentów (część II) oraz sposoby zapewnienia jakości i integralności tych danych. W tabeli I przedstawiono zawartość najlepszych praktyk.

W dokumencie Międzynarodowego Funduszu Walutowego wyszczególniono cztery elementy decydujące o przejrzystości:

- Jasność podziału ról i odpowiedzialności;
- Otwartość procesu budżetowego;
- Publiczna dostępność informacji;
- Zapewnienie integralności.

Spośród wyżej wymienionych, najbliższe znaczenie przedstawionemu wcześniej rozumieniu przejrzystości mają zapisy mówiące, że:

- Powinny istnieć jasne i otwarte ramy prawne, regulacyjne i administracyjne polityki fiskalnej;
- Społeczeństwo powinno otrzymywać kompletną informację o przeszłych, obecnych i planowanych działaniach fiskalnych i ryzykach fiskalnych;

⁶ Ibidem, s. 46.

⁷ Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. nr 249, poz. 2104 z późn. zm.).

⁸ C. Kosikowski, E. Ruśkowski (red.), *Finanse publiczne i prawo finansowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006, s. 331.

⁹ [Http://www.oecd.org/dataoecd/33/13/1905258.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/33/13/1905258.pdf).

¹⁰ [Http://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf](http://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf).

- Informacja fiskalna powinna być prezentowana w sposób ułatwiający analizę i promujący odpowiedzialność;
- Informacja fiskalna powinna być publikowana terminowo;
- Dane fiskalne powinny spełniać standardy jakości danych.

Tabela 1. Najlepsze praktyki w zakresie przejrzystości budżetowej OECD.

Sprawozdania budżetowe	Budżet Raport przedbudżetowy Raporty miesięczne Raport półroczny Raport roczny Raport przedwyborczy Raport długoterminowy
Prezentacja dokumentów	Założenia ekonomiczne Ulgi podatkowe Pasywa i aktywa finansowe Aktywa niefinansowe
Integralność, kontrola i odpowiedzialność	Polityki rachunkowości Systemy i odpowiedzialność Audyt Nadzór publiczny i parlamentarny

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *OECD Best Practices for Budget Transparency*, <http://www.oecd.org/dataoecd/33/13/1905258.pdf>.

Co warte podkreślenia wszystkie przytoczone rozumienia zasady przejrzystości finansów publicznych odnoszą się do zakresu informacji stricte finansowych. W niektórych definicjach można spotkać się także z elementami przejrzystości w zakresie administracji podatkowej¹¹. Powstaje jednak pytanie czy „przejrzysty” budżet rozumiany jako „łatwy do zrozumienia”¹² powinien dostarczać jedynie informacje finansowe. Z punktu widzenia obywatela bardziej pożądaną informacją może być to, co zostało osiągnięte w wyniku sfinansowania określonych zadań, a nie tylko jakie nakłady przeznaczono na te zadania. Przejrzystość zatem „dotyczy dostępu do rzetelnych kompletnych, zrozumiałych i możliwych do porównania w aspekcie międzynarodowym informacji o działaniach rządu (...) tak by elektorat i rynki finansowe mogły odpowiednio ocenić pozycje finansową rządu oraz rzeczywiste koszty i korzyści działań rządu, w tym ich obecne i przeszłe gospodarcze i społeczne następstwa”¹³. Doświadczenie także pokazuje, że władze publiczne wykorzystują także inne sposoby zapewnienia przejrzystości. Zasadniczym sposobem dostarczenia informacji niefinansowych o realizacji zadań finansowanych ze środków publicznych jest przeprowadzenie ewaluacji, w zależności od potrzeb oraz zasadności – ewaluacji właściwej lub uproszczonej.

¹¹ Por. J. Diamond, *Budget System Reform in Emerging Economies. The Challenges and the Reform Agenda*, International Monetary Fund, Washington DC 2006, s. 15.

¹² <http://www.pwn.pl>.

¹³ G. Kopits, J. Craig, *Transparency in Government Operations*, IMF Occasional Paper 158, International Monetary Fund, Washington DC 1998, s. 1.

Istota ewaluacji i jej rola w realizacji zasady przejrzystości

Jak podaje C.H. Weiss „ewaluacja to systematyczna ocena działania i wyników programu lub polityki, w odniesieniu do bezpośrednich lub pośrednich standardów, jako środek przyczyniający się do usprawnienia tego programu lub polityki”¹⁴. Politykę należy tutaj rozumieć jako „określoną dziedzinę działania władzy publicznej, jak np. polityka gospodarcza czy polityka oświatowa”¹⁵.

Ewaluacja dostarcza dwojakiego rodzaju informacji¹⁶:

- dla podmiotów planujących i kontrolujących realizację programów informacja służy do kontrolowania i sterowania procesami, które mogą doprowadzić do lepszego osiągnięcia ustalonych celów głównych i szczegółowych. W procesie tworzenia programów do realizacji, ewaluacja jest niezbędna do ich poprawy, gdyż informacja o planowanych i osiągniętych rezultatach realizacji tych programów, na zasadzie sprzężenia zwrotnego na każdym etapie – od początku projektowania do implementacji – powoduje modyfikację planów,
- dla podmiotów, które odpowiedzialne są za realizację programów informacja służy do oceny czy cele główne i szczegółowe, które zostały ustalone – zostały osiągnięte oraz czy zostało to zrealizowane skutecznie i efektywnie.

Tradycyjnie ewaluacja dzielona jest na ewaluację przeprowadzaną przed realizacją zadania/programu (ex-ante), w trakcie realizacji zadania/programu (on-going) lub po jego zakończeniu (ex-post). W tabeli 2 przedstawiono przykładowe pytania na jakie powinna udzielić odpowiedzi ewaluacja ex-ante, on-going oraz ex-post.

Tabela 2. Typowe pytania w ewaluacji.

Rodzaj ewaluacji	Ex-ante	
Orientacja	Synteza	Wyjaśnienie
Główny obszar zainteresowania	Kontekst programu	Wszystkie elementy
Przykładowe pytania	<p>Czy istnieje potrzeba realizacji programu?, Co wiemy o problemie, którego dotyczy program?, Jakie są najlepsze praktyki w tym obszarze?, Czy były inne próby rozwiązania tego problemu?, Co badania mówią o tym problemie?, Czego moglibyśmy się dowiedzieć z zewnętrznych źródeł informacji – czy uaktualni to naszą wiedzę?</p>	<p>Jakie są spodziewane wyniki i jak realizacja programu ma do nich doprowadzić?, Jakie są przesłanki tego problemu?, Które elementy programu powinny zostać zmienione by zwiększyć oczekiwane wyniki?, Czy program jest wiarygodny?, Które elementy programu są podatne na monitoring i ocenę?</p>

¹⁴ C.H. Weiss, *Evaluation – methods for studying programs and policies*, Second edition, Prentice Hall, Upper Saddle River 1998, s. 4.

¹⁵ Hausner, *Zarządzanie publiczne. Podręcznik akademicki*, Scholar, Warszawa 2008, s. 351.

¹⁶ M. Schouwstra, M. Ellman, *A New Explanatory Model for Policy Analysis and Evaluation*, Universiteit van Amsterdam and Tinbergen Institute 2006, s. 7.

Rodzaj ewaluacji	On-going / mid-term	
Orientacja	Usprawnienie	Odpowiedzialność
Główny obszar zainteresowania	Dostawa (proces realizacji)	Dostawa (proces realizacji) / wyniki
Przykładowe pytania	Co program ma osiągnąć?, Jak przebiega realizacja programu?, Czy realizacja programu zgadza się z planem?, Co należy zmienić w realizacji programu by była ona bardziej efektywna?, Co można zmienić w organizacji by była bardziej efektywna?	Czy program dociera do planowanej liczby beneficjentów?, Jaki jest stan wdrożenia w stosunku do stanu z przed miesiąca?, Czy koszty rosną czy spadają?, Czy można „wyregulować” program tak, by był bardziej efektywny?
Rodzaj ewaluacji	Ex-post	
Orientacja	Nauka / odpowiedzialność	
Główny obszar zainteresowania	Dostawa (proces realizacji) / wyniki	
Przykładowe pytania	Czy program został wdrożony tak jak planowano?, Czy założone cele zostały osiągnięte?, Jakie są niezamierzone wyniki programu?, Czy plan wdrożenia zakładał osiągnięcie niezamierzonych wyników?, Jak różnice w implementacji wpływają na wyniki?, Czy program był bardziej skuteczny dla jednych uczestników niż dla innych?, Czy program był efektywny kosztowo?	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J.M. Owen, *Program evaluation: forms and approaches, Third edition*. The Guilford Press, New York-London 2007, s. 52-53.

W tabeli 3 przedstawiono kryteria ewaluacji, które powinien spełnić program. Jak widać kryteria te są częściowo różne dla kolejnych rodzajów ewaluacji. Wynika to z zakresu informacji jakie wiążą się z programem i jakie są ważne na danym etapie. Istotność i spójność podlegają ocenie przed realizacją programu i w tym momencie ich rola jest najważniejsza, gdyż dzięki nim stwierdzić należy czy program powinien być realizowany w takiej formie jak go skonstruowano. Pozostałe kryteria największą rolę, z punktu widzenia obywatela, odgrywają po realizacji zadania lub programu, gdyż wskazują na różne aspekty osiągniętych wyników, a zatem – wykorzystania środków publicznych.

Spośród wymienionych w tabeli 3 kryteriów podczas przeprowadzania ewaluacji stosuje się: istotność, skuteczność, efektywność, trwałość i użyteczność¹⁷.

¹⁷ Por. T. Klimeczak, M. Klepka, P. Czyż, *Przewodnik ewaluatora opracowany w ramach ewaluacji procesu wdrażania Regionalnych Strategii Innowacji 15 regionów Polski pod kątem implementacji projektów wynikających ze strategii*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007, s. 7.

Tabela 3. Szczegółowe kryteria ewaluacji.

Kryterium	Definicja	Ex ante	On-going	Ex post
Istotność	Stopień w jakim cele programu są ważne w stosunku do problemów i potrzeb, których zaspokojeniu lub rozwiązaniu mają służyć.	X	X	
Spójność	Stopień w jakim logika programu jest niesprzeczna/program nie jest sprzeczny z innymi programami o podobnych celach.	X		
Oszczędność	Stopień w jakim zasoby są dostępne w odpowiednim czasie, ilości i po najlepszej cenie.	X	X	X
Skuteczność	Stopień w jakim cele zostały osiągnięte.	X	X	X
Efektywność	Stopień w jakim pożądane efekty zostały osiągnięte po rozsądnym koszcie.	X	X	X
Trwałość	Stopień w jakim pozytywne efekty będą prawdopodobnie trwać po zakończeniu programu.			X
Użyteczność	Stopień w jakim efekty programu odpowiadają potrzebom i problemom, których zaspokojeniu lub rozwiązaniu miały służyć.			X
Zgodność	Stopień w jakim pozytywne (negatywne) efekty zewnętrzne w innych programach gospodarczych, społecznych lub środowiskowych są maksymalizowane/ (minimalizowane)	X	X	X
Efekty alokacyjne/ redystrybucyjne	Stopień w jakim nieproporcjonalne negatywne/pozytywne efekty redystrybucyjne programu są minimalizowane/maksymalizowane.	X	X	X
Akceptowalność	Stopień w jakim beneficjenci akceptują cały program oraz poszczególne instrumenty (proponowane lub zastosowane).	X	X	X

Źródło: *Evaluating EU Activities. A practical guide for the Commission services*, Office for Official Publications of the European Communities, July 2004, s. 39.

Przeprowadzanie całościowej, ciągłej ewaluacji według tych kryteriów, jest praco- i kosztochłonne, stąd możliwe jest ograniczenie zakresu sprawozdawanych informacji do dwóch, najistotniejszych kryteriów – skuteczności i efektywności przy wykorzystaniu uproszczonej formy tj. systemu mierników osiągnięć i efektów¹⁸, które pozwalają na okresowy wgląd lub dostarczają informacji o osiągnięciach rządu oraz o stopniu w jakim osiągnięte zostały założone wcześniej cele¹⁹. Ewaluacja właściwa jest w takiej sytuacji przeprowadzana rzadziej niż raz na rok i skupia się na efektach netto programu tj. efektach, które osiągnięto tylko dzięki realizacji programu, a nie czynników dodatkowych.

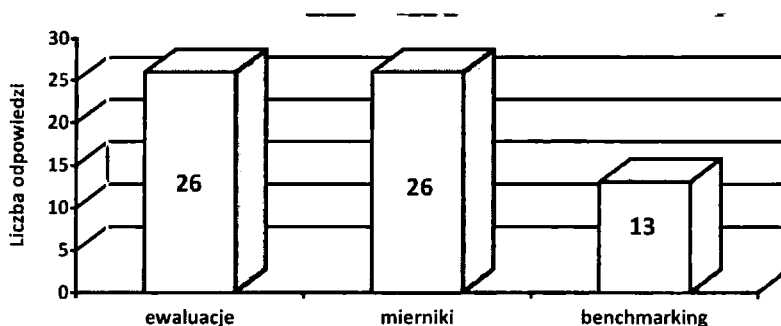
¹⁸ Szczegółowe opracowanie o istocie i zastosowaniu mierników można znaleźć w: T. Lubińska (red.), *Nowe Zarządzanie Publiczne - skuteczność i efektywność. Budżet Zadaniowy w Polsce*. Difin, Warszawa 2009.

¹⁹ P. van der Knaap, *Performance Management and Policy Evaluation In Netherlands - Toward an Integrated Approach*, „Evaluation” 2000, nr 6(3), s. 337.

Podsumowując – jednym ze sposobów pełniejszej realizacji zasady przejrzystości finansów publicznych może być publikowanie wyników ewaluacji dotyczących wykorzystania środków publicznych. Ewaluacja z samej swojej istoty powinna być publicznie dostępna²⁰. Takie podejście będzie zgodne z nowoczesnym stosunkiem do nauki o finansach publicznych, które jak udowadnia T. Lubińska, nie odnosi się jedynie do gromadzenia i wydatkowania środków publicznych, ale także do kontekstu politycznego oraz podejmowania decyzji o finansowaniu określonych dziedzin²¹.

Doświadczenia krajów OECD w zakresie stosowania ewaluacji

Dokonywanie ewaluacji jest narzędziem wykorzystywanym przez kraje OECD. Badania przeprowadzone w roku 2005 pokazują, że prawie trzy czwarte krajów członkowskich tej organizacji stara się oceniać działania władz publicznych w oparciu o informacje niefinansowe. Dominują dwie metody – przeprowadzanie ewaluacji oraz używanie mierników, przy czym należy pamiętać, że stosowanie mierników jest uproszczoną formą przeprowadzania ewaluacji (wykres 1).

Wykres 1. Jakiemu rodzajowi informacji są gromadzone w celu oceny działania rządu?
Źródło: *Performance Budgeting in OECD Countries*, OECD 2007, s. 19.

Pozyskane w ten sposób informacje służyć mogą dwóm rodzajom podmiotów: instytucjom realizującym programy do refleksji nad dalszą realizacją i finansowaniem tych zadań lub programów oraz społeczeństwu, które powinno być zainteresowane rezultatami finansowania określonych zadań programów środkami publicznymi.

W pierwszym przypadku (tabela 4) dominuje zarządzanie programami oraz przesuwanie środków finansowych z jednych programów do innych. Istotne miejsce zajmuje także dostarczenie informacji o rozwoju polityki i doradztwo oraz zwiększanie zakresu programów. Co warto podkreślić – kraje, które zdecydowały się dokonywać oceny realizacji programów zwykle wykorzystują te narzędzia – jedynie 2% odpowiedzi to stwierdzenie o całkowitej nieprzydatności miar osiągnięć (ewaluacji i mierników).

²⁰ P. Dahler-Larsen, J.D. Breul, *Introduction: Evaluation in the Public Arena*, [w:] R. Boye, J.D. Breul, P. Dahler-Larsen (red.), *Open to the Public – Evaluation in the Public Area – Comparative Policy Evaluation*, Vol. 13, Business and Management Public Administration Policy Studies, Transaction Publishers, New Brunswick New Jersey 2008, s. 5.

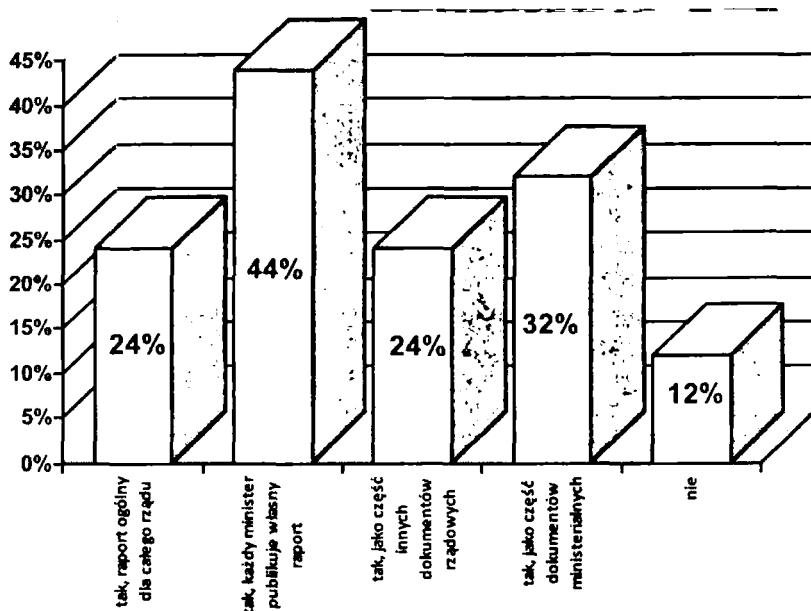
²¹ T. Lubińska, *Nauka „finansów publicznych” a reform finansów publicznych – wzajemne uwarunkowania*, [w:] J. Głuchowski (red.), *Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju finansów publicznych*, UMK, Toruń 2008, s. 35–37.

Tabela 4. Do czego ministerstwa wykorzystują miary osiągnięć? (w %, możliwe było wybranie więcej niż jednej odpowiedzi).

Odpowiedź	%
ustalenie poziomu zasobów	12
rozszerzenie programów	17
zmniejszenie programów	12
redystrybucja zasobów	20
zarządzanie programami	22
dostarczenie	17
nie używane	2

Źródło: *Performance Budgeting...*, op. cit., s. 53.

Czy jednak ewaluacja i mierniki wykorzystywane są do pełniejszej realizacji zasady przejrzystości finansów publicznych? Wyniki badań OECD przedstawiono to na wykresie 2. Wśród możliwych sposobów udostępnienia społeczeństwu rezultatów realizacji programów finansowanych ze środków publicznych wyszczególniono: raport dla całego rządu, raport publikowany przez ministrów oraz zawieranie wspomnianych informacji w innych raportach. Najpopularniejszą formą publikacji jest raport ministerstwa, który z zasady może być bardziej szczegółowy niż raport ogólnorządowy. Informacje o rezultatach przedstawiane w dokumentach zbiorczych są mniej popularną formą publikacji.

Wykres 2. Czy rezultaty realizacji zadań są publikowane?

Źródło: *Performance Budgeting in OECD Countries*, OECD 2007, s. 62.

Podsumowanie

Przejrzystość finansów publicznych może być rozumiana jako przedstawienie budżetu – dochodów i wydatków – w odpowiednim układzie. Może jednak także oznaczać przedstawianie informacji o wynikach działalności władz publicznych. W drugim, szerszym znaczeniu przejrzystość finansów publicznych wymaga nie tylko publikowania odpowiednich danych finansowych, ale także przeprowadzania badań ewaluacyjnych, które dostarczają informacji o rezultatach osiągniętych dzięki wykorzystaniu środków publicznych. Mimo braku wytycznych dotyczących przeprowadzania ewaluacji i odpowiedniego wykorzystania informacji, dzięki temu uzyskanych, większość krajów OECD wykorzystuje pewne elementy ewaluacji. Tendencja ta jest widoczna od początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku – polega na stosowaniu różnych form budżetowania zadaniowego.

Literatura

1. Dahler-Larsen P., Breul J.D., *Introduction: Evaluation in the Public Arena*, [w:] R. Boye, J.D. Breul, P. Dahler-Larsen (red.), *Open to the Public – Evaluation in the Public Area – Comparative Policy Evaluation*, Vol. 13, Business and Management Public Administration Policy Studies, Transaction Publishers, New Brunswick-New Jersey 2008.
2. Diamond J., *Budget System Reform in Emerging Economies. The Challenges and the Reform Agenda*, International Monetary Fund, Washington DC 2006.
3. *Evaluating EU Activities. A practical guide for the Commission services*, Office for Official Publications of the European Communities, July 2004.
4. Hausner J., *Zarządzanie publiczne. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2008.
5. <http://www.pwn.pl>.
6. IMF – Code Of Good Practices On Fiscal Transparency <http://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf>.
7. Klimeczak T., Klepka M., Czyż P., *Przewodnik ewaluatora opracowany w ramach ewaluacji procesu wdrażania Regionalnych Strategii Innowacji 15 regionów Polski pod kątem implemantacji projektów wynikających ze strategii*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2007.
8. Knaap P. van der, *Performance Management and Policy Evaluation In Netherlands – Toward an Integrated Approach*, „Evaluation” 2000, nr 6(3).
9. Kopits G., Craig J., *Transparency in Government Operations*, IMF Occasional Paper 158, International Monetary Fund, Washington DC 1998.
10. Kosikowski C., Ruśkowski E. (red.), *Finanse publiczne i prawo finansowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006.
11. Lubińska T. (red.), *Nowe Zarządzanie Publiczne – skuteczność i efektywność. Budżet Zadaniowy w Polsce*, Difin, Warszawa 2009.
12. Lubińska T., *Nauka „finansów publicznych” a reform finansów publicznych – wzajemne uwarunkowania*, [w:] J. Głuchowski (red.), *Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju finansów publicznych*, UMK, Toruń 2008.
13. Malinowska-Misiąg E., Misiąg W., *Finanse publiczne w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Warszawa-Rzeszów 2006.

14. OECD Best Practices for Budget Transparency, <http://www.oecd.org/dataoecd/33/13/1905258.pdf>.
15. Ostaszewski J., *Finanse publiczne. Ekonomia i polityka*, PWN, Warszawa 2006.
16. Owen J.M., *Program evaluation: forms and approaches*, Third edition. The Guilford Press, New York-London 2007.
17. Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 2005.
18. *Performance Budgeting in OECD Countries*, OECD 2007.
19. Schouwstra M., Ellman M., *A New Explanatory Model for Policy Analysis and Evaluation*, Universiteit van Amsterdam and Tinbergen Institute 2006.
20. Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. nr 249, poz. 2104 z późn. zm.).
21. Weiss C.H., *Evaluation – methods for studying programs and policies*, Second edition, Prentice Hall, Upper Saddle River 1998.
22. Ziółkowska W., *Finanse publiczne Teoria i zastosowanie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2005.

Summary

PROGRAM EVALUATION AND PUBLIC FINANCE TRANSPARENCY

The aim of the article is to show a role of program evaluation in assuring public finance transparency. Public finance transparency, its meanings and guidelines has been presented. The essence, types and possible use of program evaluation for improving transparency has been pointed out. Transparency in public finance means publishing finance information in appropriate classification. It can be also understood as publishing information on effects of public spending – and that is an arena of program evaluation. The article also show that most of OECD countries use program evaluation.